

POKLON (119) *sb m*

Pierwsze o jasne; -ón; -on- z tekstów nie oznaczających ó.

sg N poklón (28). ◇ G pokłonu (20). ◇ A poklón (48). ◇ I pokłón(e)m (9). ◇ L pokłonie (3). ◇ pl N pokłony (1). ◇ G pokłón(o)w (1). ◇ A pokłony (8). ◇ I pokłonami (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XIX w.

1. Pochylenie ciała, głowy, zgięcie kolana itp. jako wyraz szacunku, czci lub dziękczynienia (119) :

Fraza: »pokłón bywa czyniony« (1): Innym też pokłón bywa czyniony. WujNT Xxxxx3.

a. Oddanie czci religijnej; też duchowy akt uwielbienia Boga; adoratio Cn (98) :

α. Bogu judeochrześcijańskiemu (92) : O byśmy taką wiarę ácz zázwždy/ ále ofobliwie przy ołtarzu mieli/ gdzie iey takiey y pokłonu takiego nawięcey vzywamy. *SkarŻyw* 28, 26, 27; *LatHar* 348; Mniemiał Korneliusz/ żeby w Pietrze coś Bożkiego było: y przetoż łufznie od pokłonu był pohámowan. *WujNT* 440, *Apoc* 19 *arg*, 22 *arg*, Xxxxx3, Bbbbbb, Bbbbb4v; Przyimi pokłón tak iákoś przyiął od vczniow twoich *SkarKaz* 160b; Táiemnice Bożé [!] zákryte wiary nálfzey/ kázdy z nas lepiej wiarą zrozumieć/ lepiej pokłonom y dobrym żywotem wyznąć/ lepiej milczeniem niżli łowy vzczić może. *SkarKaz* 277b, 39a, 160b [2 r.], 277b *marg*, Oooo2b.

pokłón od kogo (3): SkarŻyw 301; Pokłón od trzech krolow. *SkarKaz* 160b *marg*, 353b.

pokłón komu, czemu (10): Mądra Helená/ ktora ná głowy krolewfkie krzyfz wftáwiłá/ áby krzyżowi Chrytułowemu/ ná krolách pokłón był. *SkarŻyw* 398, 28 *marg*, 52, 70, 301, 325, [474]; *LatHar* 2; Pokłón P. Chrištułowi w Sákrámencie. *WujNT* 8 *marg*; *SkarKaz* Oooo2b. [Cf też *Zwroty*.]

pokłón czyj [= kto się kłania] (1): Vczyńże mię wolnym Pánie/ bomci wołáł ná nie y przeftzregał ich/ [...] y modlitwá moią y pokłón moy nigdy zá nie przed tobą nie vftáł. *SkarKaz*)(3.

pokłón czyj [= komu składany] [w tym: ai poss (4), G sb (1), pron poss (1)] (6): *SkarŻyw* 358; Wftáńcie/ iedźcie do pokłonu Syná mego [tj. *Chrystusa*]/ z vpominki takimi á takimi. *SkarKaz* 518a. Cf »pokłón boski«.

W połączeniach szeregowych (6): *OrzQuin* Y; *WujJud* 54; *SkarŻyw* 114; Y ftądze kościół powfzechny czyni ten prawdziwy y potrzebny rozdział/ że ieft iedná cześć/ chwałá ábo pokłón lámemu Bogu wláśnie náležący *WujNT* 16; Nie nam Pánie/ nie nam/ ále imieniu wielkiemu twemu bądź cześć y chwałá y pokłón od wfzytkiego ftworzenia ná wieki wiekow. Amen. *SkarKaz* 353b, 456a.

W formułach zakończenia tekstów religijnych (5): ná cześć y chwałę Oycy Synu y Duchu S: iedynemu Bogu/ ktoremu pokłón ná wiek wiekom Amen. *SkarŻyw* 52; ná chwałę Iezułowi Pánu nálfzemu/ ktoremu z Oycem y z Duchem S. pokłón ná wiek wiekom Amen. *SkarŻyw* 325, 301, [474]; *SkarKaz* 353b.

W charakterystycznych połączeniach: pokłón odprawić (odprawować) (2), przyjąć (przyjmować) (6); pokłón [komu] należący, pokłón Bogu, Chrystusowi, ciału bożemu, imieniu wielkiemu, krzyżowi; pokłón na wiek wiekom (na wieki wiekow) (5); pokłón od wszytkiego stworzenia (2); pokłón przed przyjęciem [sakramentu]; pokłón przy braniu ciała bożego; pokłonu używać; do pokłonu jechać, przywodzić; od pokłonu być pohámowan; na pokłón budzić, pokłonom chwalić, czcić (uczczony) (3), wyznąć; z pokłonom nawiedzać, ofiarować, przyjąć; przy pokłonie [co] ofiarować; w pokłonie pokora.

Zwroty: »pokłon odda(wa)ć (a. dać); [komu] pokłon oddawał się; oddawanie [czemu] pokłonu« [szyk zmienny] (7;1;1): *OrzQuin* Y; Oddawanie czci y pokłonu temu Sákrámentowi. *LatHar* 195, 2, 198, 348; Y tym fię lud on przyćwiczał/ [...] áby fię mu [*Bogu*] zá to [wszystko co ma] pokłon powinny oddawał *SkarKaz* 39b, 316b, 514a; *SkarKazSej* 672a *marg.*

»pokłon (u)czynić; pokłon może być czyniony« [w tym: komu, czemu (27)] = *adorare Vulg, Cn; prosternere se, supplicare Cn* [szyk zmienny] (27;1): Záden onego Ciáła [*Chrystusa*] nie pożywa/ áz mu pierwey chwałę y pokłon vczyni. *WujJud* 241v, 49; Sámemu Pánu Bogu twemu pokłon czynić/ á iemu íamemu służyć będziefz. *SkarŻyw* 124, 27, 28, 68, 113, 545; *LatHar* 371; Vczniowie w Gálileiey pokłon czynią Pánu Chriftuśowi. *WujNT Matth* 28 *arg*; Pokłon Aniołom y ludziom ś. może być czyniony. *WujNT Bbbbbb, przedm* 25, 33, s. 6 *marg, Matth* 20/20, 28/9 (16); *SkarKaz* 209b, 316a, 453b.

»pokłon wyrządzać [komu]« (3): Gdyż w Sákrámencie íeft prawdźiwie Pan CHRiftus/ [...] tedyć mu słuźnie á íspráwedliwie wśeláką cześć y pokłon wyrządzamy. *WujJud* 241v; *WujJudConf* 62; To mieyfce nie tylko nie íeft przeciw Kátholikom/ ktorzy ániołom y ludziom świętym przyśtoyną cześć y pokłon wyrządzą: ále owfzem zá Kátholikámi przeciw haeretykom. *WujNT* 882.

Wyrażenia: »pokłon boski« [szyk 3:1] (4): Nic fię ósobámi chlebá y winá/ y nie podobnościá rozumu ludzkiego nie obrażáiąc/ winni íeftelmy Bośki pokłon czynić/ wiedząc ífz tám tenze íeft Syn Boży Chryftus Bog náfz obecny/ pod widomymi ósobámi *SkarŻyw* 28, 383; Dzieciátko tyło v pierśi vbogiey mátki ná mieyfcu bárzo podłym widźieli [*trzej królowie*]; á íednák oku fię odfrálfzyć y rozumowi świeckiemu od ták wielkiey wiáry y pokłonu BOzkiego nie dáli. *SkarKaz* 520a, 514a. [*Cf też b. pokłon czyj WujNT*]

»pokłon cielesny« [szyk 2:2] (4): *WujJud* 54; Boże day nam táką [płodną wiarę]/ á ítrzeż nas owey niepłodney y gołey/ co y dobre vczynki y cíelefne pokłony gáni. *SkarKaz* 520a, 454a, Oooo2b.

»duchowny pokłon« (1): Ten duchem y prawdą P. Bogu służy/ ktory do duchownego pokłonu/ áby fię prawdźiwym pokazał: cíelefny przykłada. *SkarKaz* 454a.

»pokłon niski (naniźszy)« [szyk 1:1] (2): Táka wiárá y wyznánie przywodźi mię do níkiego bárzo pokłonu *SkarKaz* 160a, 160a *marg.*

»pokłon powinny, przystojny« [szyk 3:2] (4:1): niewiem íáko moźesz weśołym íercem á bełpiecznym íumnieniem/ tego dnia dárow y dobr Páńfkich wżywać/ ktorego mu zá to/ coć z ífczodrobliey ręki íego płynie/ íákoźkolwiek nie podźiękuiefz/ y powinnego pokłonu świętemu máíeftatowi íego nie oddafz *LatHar* 2, 239; íesli Ian wiedział/ że to był nie Chriftus ále ánioł: tedy przećię słuźnie chćiał ániołowi cześć y pokłon przyśtoyny vczynić *WujNT* 883; *SkarKaz* 39b, 316b.

Zestawienie: »Miejsce Pokłonu« = *miejsce święte świętych w świątyni jerozolimskiej* (1): Obráł tedy Pan Bog mieśce íedno/ áby ná nim dla ludzi miefzkał/ y tam od nich pokłon przyimował [...]. Y przetoż mieyfce ono zwáne było Mieyśce pokłonu *SkarKaz* 39b.

Szeregi: »chwała i pokłon« (1): wieczna chwałá y pokłon bądź tobie nieśmiertelny y wśzechmocny Oycze *SkarŻyw* 70. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»cześć i pokłon« [szyk 6:2] (8): Náśmiewáią fię z nas [*heretycy*] íáko z báłwochwálcow/ że Krzyżowi ś. pokłon y cześć czyniemy/ ktory^m fię oni brzydzą. *WujJud* 49, 241v; ktoremu [*Chrystusowi*] z

Oycem y z Duchem S. rowna cześć y pokłon/ na wieki wiekow Amen. *SkarŻyw* [474]; *LatHar* 195 [2 r.], 348; *WujNT* 882, 883; [*HerbOdpow* Mm3v]. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»pokłon i (a) dar (a. podarek)« (3): IEzu naślódźy/ [...] rácz mię też takim błogofławieństwem opátrzyć iákimeś trzy krole obdárzył/ z pokłonem á táiemnic pełnymi dáry/ żłob twoy nówiedzaiące. *LatHar* 222, 273; *SkarKaz* 316b.

»pokłon i modła (a. modlitwa)« [*szyk 1:1*] (2): y przypadźy do nog mátki oney/ [...] pokłon wczyniwźy y modłę/ wyznał Páná y zbáwiciela śwego *SkarŻyw* 113; *SkarKaz*)(3). [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»pokłon i ofiara(-y)« [*szyk 2:1*] (3): Co ludzi w tey kłátwie chodźi/ á nie czuią fię iáką z tego wtrátę máią/ iż tobie pokłonu y ofiary nie czynią. *SkarKaz* 316a, 316b; Ofiary y pokłonu P. Bogu w niezgodzie oddáwác nie móżem. *SkarKazSej* 672a marg.

»pokłon a (i) służba« (2): iemułz [*Bogu*] pokłon y fłułzbá wiekuiłtá od wźytkiego fтворzenia/ ná wieki wiekow Amen. *SkarŻyw* 301; *SkarKaz* 520b.

»pokłon abo uczciwość« (1): Mam ołlá domá/ niedam mu trzy dni ieść: á potym fłané z owfem/ á ty fłañ z tym co zowiełz ciálem Bożym: ieśli ośieł opuściwźy owies/ wczyni iáki pokłon ábo wczciwość Bogu twemu/ iá wwierzę. *SkarŻyw* 545.

»pokłon i (u)padanie« (2): Bo Abráhám iednákiem pokłonem y padániem áż ná ziemię/ czcił y Bogá/ y ánioły/ y ludzie. *WujNT* 456, 848.

Wyrażenie przyimkowe: »z pokłonem« (3): Rácz przyiác wdźięcznie/ y te máłe podárki moje przerzeczone/ z powinny^m pokłonem/ y wyznániem prawdziwe^{so} Bołtwá y Człowieczeńłtwá twego *LatHar* 239, 222; *SkarKaz* 210b; [dla tego z Pokłonem/ y z nawięłtźą czciá PAná náłzego IEśu Chriłtá/ Ciáło iego przymuiemy. *HerbOdpow* Mm3v].

W przén (1) : Połstawmy w nim [*kościelie serdecznym*] ołtarz pokory y pokłonu któryfny Bogu práwe^{mv} powinni. *SkarKaz* 457a.

β. Bóstwom pogańskim lub szatanowi (6) :

pokłon komu (1): Sędzia naprzod chytro a łágodnie Pánnę chciał z Bogiem rozłáczyć á námowić iá do pokłonu pogańłkim báłwánom *SkarŻyw* 443. *Cf też Zwrot.*

Zwrot: »pokłon [komu] (u)czynić« [*szyk zmienny*] (4): *LatHar* 620; Y rzekł mu [*diabeł Jezusowi*]: To wźytko dam tobie/ ieśli wpadźy wczyniłz mi pokłon [*si cadens adoraveris me*]. *WujNT Matth* 4/9; Zoftáwiłem fobie siedm tyśięcy mężow/ ktorzy nie wczynili pokłonu Bááłowi [*qui non curvaverunt genua ante Baal*]. *WujNT Rom* 11/4, *Act* 7/43.

Wyrażenie: »pokłon bałwochwalski« (1): nákoniec [*Izraelici*] odstápiwźy Páná Bogá fwego do ich [*nieprzyjaciól*] Bogow przyłtáli/ y czáry z nimi y pokłon bałwochwálłki ftroili. *SkarŻyw* 557.

b. W dziedzinie życia świeckiego (20) :

α. Na gruncie stosunków społecznych i politycznych: wyraz pokory, podporządkowania (18) : Bo ieden wáży ná pokłony Drugi chwyta zá zagony *RejRozpr* E4v.

pokłon czyj [= *kto się kłania*] (2): Bo káždy fńádnie obacźy pochlebłtwo twoie/ á ony pokrythe pokłony twoie *RejPos* 243; *SkarŻyw* 483.

pokłon czyj [= *komu należy*] (3): Abowiem gdiby [człowiek] chciał odmienić nałóg fwoj á vdác fie w pokorę/ iuzby mu fie zdáło/ iżby tym zelżył zwirzchności fwe/ powagi fwe/ pokłony fwe/ kthore mu tu fwiát czyni *RejPos* 64v; Pokłon Bozki y ludzki. *WujNT* 440 *marg* [*idem*] Bbbbbbb.

W połączeniach szeregowych (2): *RejPos* 64v; Y łtądże kościoł powfzechny czyni ten prawdziwy y potrzebny rozdział/ że ieft iedná cześć/ chwałá ábo pokłon lámemu Bogu właśnie náležący [...]. A ieft záfię druga cześć/ pokłon y chwałá/ ktora ma być łtworzeniu wyrządzána *WujNT* 16.

Zwrot: »(u)czynić pokłon« = *prosternere se, supplicare* *Cn* [*szyk zmienny*] (4): *BierEz* Gv; Areuná lepak wyźrzawłfy że Krol z fluzebniki fwemi idzye kniemu: wyfłedłfy vczynił pokłón [!] Krolowi [*egressus adoravit regem*]/ ná twarz fwą na ziemię. *Leop* 2.*Reg* 24/21; wnet po Koronowánium fwym/ z poślufzeńftwem do Rzymu koždy Krol Polfki fłał/ czyniąc Papieżowi pokłon *OrzRozm* D3; *RejPos* 64v.

Wyrażenie: »pokłon niski« (1): *SkarŻyw* 483 *cf* »prośba i pokłon«.

Szereg: »chwałá ani pokłon« (1): Náđ to oni włyfcy fwięći ludzie poki tu ná ziemi przebywáli/ nigdy nieprzyimowáli od ludzi chwały iákiefy/ áni pokłonu *WujJudConf* 48. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»podarek a pokłon« (1): łam [człowiek, który chce w sądzie wygrać sprawę] fie o nye [*dobrych prawników*] nye tylko pyenyądzi/ ále czapką/ wltánium/ czcyeniem/ y tudzyełz rozmaitemi podárkámi á pokłónámi łtára. *GliczKsiąż* N4.

»prośba i pokłon« (1): Táci byli/ Dátán/ Chore y Abiron. ktorzy gdy fię vpámiećtác niechćieli/ á ná iego [*Mojżesza*] prośbę y pokłon niłki [...] dbác nic niechćieli: on [...] przełtrzegł lud/ ktory byli záwiedli *SkarŻyw* 483.

»zjęcie czapki i pokłon« (1): izaż [*dobrzy ludzie*] nie łą godni przynamniey tey czći ktorą Krolom álbo Bifkupom wyrządzamy? tho ieft zięćia czapki/ y pokłonu *WujJud* 48v.

W przen (1) : Czyniąc dofyć fwoim łtanom Klániayćie fie kálztelanom Ano więc ony pokłony Bárzo nam tępią zagony *RejRozpr* C3v.

Przen: *Utwór dedykowany* (1) :

Szereg: »dar i pokłon« (1): z druku one [*pisma*] ná fwiát pułzczam: y zá vbogi dar y pokłon W. M. fwemu Miłóściwemu Pánu niofzę y ofiáruię. *KołakSzczęł* A2v.

αα. *Przekazany przez inną osobę* (3) :

Zwroty: »pokłon powiedzić« (1): OtRad náłfych poklon y przyálłny powyedzą panv Voyewodzye połlowye náłfy, A Radam yego od Rad náłfych posdrowyeny *LibLeg* 7/11.

»przyjąć pokłon« (1): Ieo Kro. mcz náłch myłófcziwi pan wdzyecznye przyyancz raczil poklon y powolnołcz kthoram przełz czye połła łfwego kv ye^{gº} Kro.mczi pan Voyewoda [*Iliasz*] włkazał ye^{gº} Kro. mczi *LibLeg* 11/169.

»uczynić [od kogo komu] pokłon« (1): Mnie tefz ktobie wyłłáli Wiełniacy Co mędrłzego/ bo łámi prołtacy/ Bych vczynił od nich twey Miłóści Pokłon niłki według dołtoynołści *RybWit* Cv.

Wyrażenie: »pokłon niski« (1): *RybWit* Cv *cf* »uczynić pokłon«.

Szereg: »pokłon i powolność« (1): *LibLeg* 11/169 *cf* »przyjąć pokłon«.

β. *Na gruncie stosunków towarzyskich*: ukłon, pozdrowienie, powitanie (2) :

W połączeniu szeregowym (1): Przetóż bárzo gánim w kościele witánia/ rozmowy/ y íprawy/ y pokłony/ y ftania łług przed pány. *SkarKaz* 609a.

Zwrot: »pokłon czynić« (1): Rurał fie nye obaczy/ mnima by go s práwey chući witano á pokłony czynyono *GliczKsiąż* H7v.

2. [*Prawdopodobnie: Opłata zwyczajowa składana panu przez chłopów jako dar okolicznościowy:*

Zwroty: »da(wa)ć pokłon [komu], pokłonu [ile a. po ile czego]« [szyk zmienny]: Podannego od każdego kmiecia, to jest, gdy miód oddadzą, tedy dają pokłonu po gr 1 *LustrRus* 51; Ciż za jajca wielkanocne, ktorých przedtym dawali pewny poczet miasto pokłonu, dają w rok fl. 0/24/0 [...] Pop ruski w rok daje pokłonu fl. 0/4/10 *LustrRus* 63, 63, 64, 65, 73.

»składać pokłonu [ile czego]«: Tam[że] wszytcy dannicy składają miodu dannego [...] lipieczną 1 i pokłonu gr 5 *LustrRus* 71.

Szereg: »pokłon alias poludzie« [szyk zmienny]: Tamże ludzie pocięgli dawają pokłonu alias poludzia, na które się wszytcy składają fl. 4/0/0 *LustrRus* 73, 64.]

Synonimy: 1. *pozdrowienie*; 2. *poludzie*.

Cf **POKLONA, POKLONIENIE**

EBo, KO